

تعین سناریوهای تهدید آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران

ایرج سفلی شاهرودی^{۱*}

حمیدرضا امانت^۲

سیدمحمد طباطبایی^۳

حسین مینایی^۴

محمد عباسی^۵

چکیده

اقدامات آمریکا علیه ایران از قبیل کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ علیه محمد مصدق، نفوذ در ایران بین سال‌های ۵۷-۱۳۳۲، مخالفت با انقلاب اسلامی، وقایع ناموفق طبس، بلوکه کردن دارایی‌های ایران، سرنگونی هواپیمای ایرباس ایران در خلیج فارس، حمله به تأسیسات نفتی ایران در خلیج فارس، کمک تسلیحاتی به عراق در جنگ با ایران، کمک به گروه‌های محارب ج.ا.ایران در خارج از کشور و ... نشانه‌هایی از خصومت این کشور با ایران است. تمامی این‌ها نشانه این است که آمریکا کشوری سلطه‌گر است و هرگونه ایجاد رابطه با آن زمینه‌ساز تحقق الگوی سابق سلطه‌گری آمریکا را فراهم می‌کند. این گذشته ناخوشایند، دغدغه محققین پژوهش حاضر شده تا با بهره‌گیری از روش تحقیق مورد کاوی و متکی بر تکنیک‌های تحلیل سناریو، و با هدف شناسایی عناصر سناریوهای تهدیدهای آمریکا علیه ج.ا.ایران صورت گرفته است. یافته‌های حاصله از نرم‌افزار سناریو ویزارد تعداد ۱۹۷ سناریو را ارائه نمود. از بین این تعداد سناریو، تعداد ۱۰ سناریو پس از محاسبه نرخ ناسازگاری انتخاب گردیدند. این سناریوها با توجه به پیشران‌های کلیدی و اشتراک نظر خبرگان به سه سناریو تقلیل داده شد. در این مرحله بر اساس نظر خبرگان پژوهش سناریوهایی که هم‌پوشانی کم‌تری داشتند و به واقعیت نزدیک‌تر بودند انتخاب گردیدند.

واژه‌های کلیدی:

آینده پژوهی، تهدید، امنیت ملی، ایالات متحده آمریکا، جمهوری اسلامی ایران.

^۱. دانشجوی دکتری دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی

^۲. عضو هیئت علمی دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی

^۳. دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی

^۴. استادیار دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

^۵. استادیار دانشگاه علوم و فنون فارابی

مقدمه

"تهدیدهای ملی"^۱ عمدتاً شامل توانایی‌ها، نیات و اقدامات دشمنان بالفعل و بالقوه (داخلی و خارجی) برای ممانعت از دستیابی موفقیت‌آمیز خودی به علائق و مقاصد امنیت ملی یا مداخله به نحوی که نیل به این علائق و مقاصد به خطر بیفتد، می‌باشد (کالینز، ۱۳۷۳: ۴۸۴). در برخی دیگر از متون سیاسی-امنیتی، به مثابه شکل بالفعل "آسیب‌پذیری"^۲ تعریف می‌شود. آسیب‌پذیری از این منظر، میزان حساسیت یک ملت یا نیروی نظامی را گویند، به طوری که بتوان با به کارگیری توان و ابزار نظامی و غیره از توان و کارایی آن ملت یا نیروی نظامی کاست. در نگاه کلی، آسیب‌پذیری به هر موقعیت و شرایطی اطلاق می‌گردد که هویت فردی و جمعی را مستعد خسارت، فریب و شکست می‌نماید. به این معنا، زمانی که آسیب‌پذیری از منظری نظامی مورد بحث قرار می‌گیرد، نشانه حضور تهدید است. به اعتقاد بوزان، تفکیک بین تهدیدها و آسیب‌پذیری‌ها، گویای تقسیم مهمی در سیاست امنیتی است. به عبارت دیگر، سیاست امنیت ملی می‌تواند روی مسایل داخلی متمرکز بوده و در پی کاهش آسیب‌پذیری‌های خود دولت باشد یا بر خارج متمرکز کرده و درصدد کاهش تهدید خارجی از طریق منابع ذی‌ربط آن باشد (بوزان، ۱۳۷۸: ۱۳۶).

از دیدگاه "فردمن"^۳ نیز "سیاست‌های امنیتی"^۴، قضاوت درباره آسیب‌پذیری‌های شناخته شده خود و دیگران و اقدامات لازم برای کاهش آسیب‌پذیری فوری و بهره‌برداری دشمن است. برای یافتن آسیب‌پذیری‌ها و قضاوت در مورد این که دشمن از کدام نقطه ضربه را وارد می‌آورد، رقابتی وجود ندارد، اما کشورهای مختلف، دارای نظام‌های ارزشی-هنجاری متفاوت هستند و در نتیجه، فهم و درک متفاوتی از فعالیت‌های سیاسی داشته و آسیب‌پذیری‌های خود را نیز بر همین اساس تعریف می‌کنند. ممکن است کشوری بر مرزهایی که از اهمیت نمادین برخوردار است، تمرکز کنند. ضمن آنکه هیچ نفع واقعی برابر او متصور نباشد. اساس و بنیان سوء برداشتها بر شناسایی آسیب‌پذیری‌ها نیز در همین مسأله نهفته است. بنابراین، اگرچه امنیت، مسئله اساسی سیاست نظام است ولی آسیب‌پذیری‌های اساسی در فضای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی، همچون فضای نظامی شکل می‌گیرد. بر این اساس، آسیب‌پذیری، میزان حساسیت و استعداد جامعه/نظام (چه در سطح نظام‌های فرعی و چه در سطح کلیت نظام) در برابر فناوری‌های گوناگون قدرت

---

1. National Threats

2. National Vulnerabilities

3. Freedman

4. Security policies

است به گونه‌ای که به توان با به‌کارگیری آنان از توان و کارایی آن جامعه کاست و تهدیدی را متوجه امنیت ملی آن کرد (بوزان، ۱۳۷۸: ۴-۱۶۳).

خصوصیت دیرینه دولت آمریکا با نظام مقدس ج.ا.ایران و اقدام به اعمال تهدیدهای نظامی در طول چهار دهه اخیر و نیز استمرار آن تا کنون، دغدغه ذهنی محققان این پروژه را فراهم نموده است. نویسندگان در تلاشند با آینده‌پژوهی، تهدیدهای نظامی آمریکا را به‌عنوان مبنای مهم تصمیم‌گیری‌های دفاعی بررسی نمایند. آینده‌پژوهی تهدیدها و نیز تعیین سناریوهای احتمالی مدنظر دشمن، ضرورتی است چالش برانگیز که در صورت تحقق آن به نحو چشم‌گیری در ارتقای آمادگی‌های دفاعی ج.ا.ایران در برابر این تهدیدات مؤثر خواهد بود. بر این اساس تحقیق حاضر پاسخ‌گوی این سوال اصلی است که عناصر سناریوهای تهدیدهای آمریکا علیه ج.ا.ایران کدامند؟ با توجه به اینکه روش آینده‌پژوهی است و محققان در نظر دارند با شیوه اکتشافی؛ انواع سناریوهای آمریکا را شناسایی کنند، از این رو از ارایه فرضیه خودداری شده است. در حقیقت خروجی سؤالات تحقیق که انتظار می‌رود شکل دهنده فرضیه تحقیق باشند، سناریوهای استخراج شده خواهند بود.

برای اینکه بتوان به دور از رویکرد منفعل، در صحنه مقابله‌ای با رویکرد فعال و تهاجمی پیشه نمود، اهمیت دارد که از طریق این پژوهش، از خلق و خو، ویژگی‌ها، توانمندی‌ها، امکانات، نحوه‌ی سازماندهی و نوع عملیات دشمن در دوره زمانی طولانی‌تر و با رویکرد آینده‌پژوهانه آگاهی یافت. از آنجا که مقابله تهدید محور است، پس می‌باید ابتدا تهدید شناخته شود و بعد در برابر آن موضع اتخاذ گردد. از این رو ضرورت دارد این تحقیق صورت گیرد.

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

آینده‌پژوهی

آینده‌پژوهی مشتمل بر مجموعه تلاش‌هایی است که با استفاده از تجزیه و تحلیل منابع، الگوها و عوامل تغییر و یا ثبات، به تجسم آینده‌های بالقوه و برنامه‌ریزی برای آن‌ها می‌پردازد. آینده‌پژوهی منعکس می‌کند که چگونه از دل تغییرات (یا تغییر نکردن) «امروز»، واقعیت «فردا» تولد می‌یابد. آینده‌پژوهی معادل لغت لاتین «Futures study» است. کلمه جمع Futures به این دلیل استفاده شده است که با بهره‌گیری از طیف وسیعی از متدلوژی‌ها و به جای تصور «فقط یک آینده»، به گمانه زنی‌های نظام‌مند خردورزانه، در مورد نه فقط «یک آینده» بلکه «چندین آینده متصور» مبادرت می‌شود. موضوعات آینده‌پژوهی در برگیرنده گونه‌های «ممکن»، «محتمل» و «مطلوب» برای دگرگونی از حال به آینده می‌باشند (مینایی، ۱۳۹۵: ۷۹).

تفکر درباره‌ی آینده و حوادث آن، سابقه‌ای به دیرینگی تاریخ خود آگاهی بشر دارد، آن گونه که مردم همه‌ی دوران‌ها همواره مشتاق کشف و علم به آینده‌ی خویش بوده‌اند و معابد یونان باستان و رواج و رونق حرفه‌ی طالع‌بینی میان همه‌ی ملل و اقوام شاهد این واقعیت است. این علاقه‌ی ذاتی و میل طبیعی به شناخت آینده در دوران کهن، به تدریج جای خویش را به ضرورت شناخت آینده در دوران معاصر داده است، زیرا لازمه‌ی زندگی در دنیای پرسر و صدا و سیال امروز که گاهی حاوی تغییراتی غافلگیر کننده و بی ارتباط با زمینه‌ی قبلی است. همانا مطالعه‌ی آینده به مثابه یک علم پیشرفته و امکان شناخت فرصت‌ها و تهدیدات پیش روی است. آینده‌پژوهی یکی از روش‌های پیشرفته مطالعه‌ی آینده است و از شاخه‌های فناوری‌های نرم محسوب می‌شود، البته هدف این علم نه تنها کشف آینده بلکه اساساً مهندسی هوشمندانه‌ی آینده است، درست به همین دلیل که آینده‌پژوهی جزو فناوری‌های نرم است و دانشی جهت دار به شمار می‌آید، از این رو اقتباس و تقلید کورکورانه از آن می‌تواند فوق‌العاده گمراه کننده و خطرناک باشد (حاجیان، ۱۳۹۰: ۵۳).

اقدامات تهدیدآمیز نظامی آمریکا علیه ج.ا.ایران

در بخش نظامی حضور نیروهای نظامی ایالات متحده در سطح منطقه‌ی خاورمیانه و به ویژه کشورهای همسایه افزایش یافته است (Cordesman, 2011: 29). حضور نیروهای آمریکایی در عراق در قالب توافق راهبردی دو کشور نهادینه شد. حضور گسترده نظامی در افغانستان و تلاش‌های اخیر برای به دست آوردن پایگاهی دائمی در این کشور، همچنین توافق‌های متعدد با کشورهای آسیای میانه، قفقاز و کشورهای حاشیه خلیج فارس، تنها بخش محدودی از برنامه‌های نظامی آمریکا برای مقابله با جمهوری اسلامی محسوب می‌شوند. به این اقدامات باید تلاش‌های اخیر ناتو به رهبری آمریکا برای حضور بیشتر در منطقه خاورمیانه و به ویژه در منطقه خلیج فارس را اضافه نمود. گفتنی است از سال ۲۰۰۴ و به دنبال اجلاس ناتو در استانبول ترکیه، روند حضور اعضای این پیمان در منطقه خاورمیانه افزایش یافته است (Gordon, 2005: 38).

توافق‌های نظامی، امنیتی و اطلاعاتی ناتو با کشورهای حاشیه خلیج فارس و همچنین توافق ناتو با ترکیه در اجلاس لیسبون پرتغال برای ایجاد سپر دفاع موشکی، تنها بخشی از فعالیت‌های ناتو در مناطق و کشورهای همجوار ایران محسوب می‌گردد که همگی با برنامه‌ریزی آمریکا صورت پذیرفته است (ترابی، ۱۳۸۹: ۴۴). گسترش حضور ناتو در کشورهای اطراف ایران به حدی بوده است که عده‌ای از کارشناسان مسایل نظامی و امنیتی صحبت از محاصره ایران توسط ناتو نموده‌اند (Rick, 2010:11).

نقاط قوت ارتش آمریکا

- توانایی انجام جنگ‌های نیابتی
- تفوق در استفاده از موشک‌های کروز و بالستیک از هر نقطه دلخواه به این کشور توانایی هدایت جنگ از راه دور را داده است.
- برتری چشمگیر آمریکا در جنگ الکترونیک به این کشور توانایی مختل کردن سامانه فرماندهی و کنترل و ارتباطات دشمنان و در نتیجه مختل کردن یکپارچگی سامانه‌های پدافندی زمین به هوا، هوا به هوا، ناوبری هوایی و دریایی و سایر سامانه‌های متکی به ارتباط و قابلیت‌های الکترونیکی را بخشیده است.
- استفاده از فن‌آوری هواپیماهای نامرئی به همراه بهره‌برداری از مهمات هدایت شونده.
- تفوق و اشرافیت در جنگ اطلاعاتی و توانایی این کشور در کسب اطلاعات نظامی مؤثر و مستمر از صحنه جنگ و قابلیت مشاهده عمیق میدان نبرد.
- بهره‌مندی از توانایی‌های جنگ غیرمتعارف (به ویژه هسته‌ای).
- برخورداری از پایگاه‌های هوایی، زمینی و دریایی کشورهای منطقه در مرزهای مجاور غربی، جنوبی و شرقی جمهوری اسلامی.
- برتری قدرت دریایی این کشور در انجام عملیات موشکی دریا پایه، حملات هوایی و هدایت نبردهای دریایی.
- توانایی در انجام حملات آفندی عمیق به دلیل برخورداری از تحرک راهبردی و راه‌کنشی توأم با تازش هوایی و هلی‌برن.
- توانایی در اجرای مؤثر جنگ و عملیات روانی بر مردم و نیروهای نظامی طرف مقابل به دلیل استفاده از ماهواره‌ها و سایر ابزارهای جنگ روانی.
- موضع سیاسی برتر در صحنه بین‌المللی و منطقه‌ای به ویژه پس از فروپاشی شوروی که این امر تا اندازه‌ای آزادی عمل سیاسی- نظامی آن را تقویت کرده است.
- برتری مطلق هوایی در مناطق رزم، مناطق احتیاط و عقبه‌های حریف.
- قابلیت سیال‌سازی تلاش‌های پشتیبانی با تلاش اصلی و تغییر سمت آماج‌آتش‌ها متناسب با نقاط ضعف دشمن.
- ابتکار عمل و انجام نبردهای غیر خطی و الحاق یگان‌ها پس از تأمین اهداف عملیاتی.
- حفظ دور تک برای دوره نسبتاً طولانی و در عمق.
- تداوم و استمرار نسبی عملیات در شب در محدودیت‌های جوّی.

- توانایی عبور سریع از موانع طبیعی و مصنوعی.
- پذیرش خط برای اشغال اهداف در عمق به‌صورت ناپیوسته.
- استفاده مؤثر از برتری رسانه‌ای و معارضین همگرا علیه دشمنان خود.
- توانایی در هدف قرار دادن موشک‌های طرف مقابل به کمک سامانه‌های ضد موشکی.

پیشینه‌های پژوهش

با توجه به مطالعات انجام شده و بررسی‌های به عمل آمده شامل؛ پروژه‌های تحقیقاتی و مقاله‌ها که به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم با موضوع پژوهش مرتبط بوده‌اند، با این توصیف، موارد مزبور، هر چند در ارتباط با مقوله آینده‌پژوهی به پژوهش پرداخته‌اند، لیکن در ابعادی به تحقیق پرداخته‌اند که به سؤال پژوهش حاضر، پاسخ نمی‌دهند.

جدول (۱) پیشینه‌های پژوهش

ردیف	عنوان تحقیق	آینده‌پژوهی حوزه‌ای نو برای کند و کاو
۱	نویسنده	عبدالرحیم، پدرام - ۱۳۸۸
	روش	توصیفی
	نتایج تحقیق	آینده‌پژوهی شاخه‌ای از علوم انسانی است و بیشتر از علوم تجربی با ویژگی‌های انسانی جامعه مرتبط است، از این‌رو به مبانی نظری و فلسفی رایج در جامعه وابستگی مستقیم دارد.
۲	عنوان تحقیق	رویکردهای سیاسی - امنیتی آمریکا در خاورمیانه
	نویسنده	محمود واعظی
	ناشر	معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی/ گروه مطالعات خاورمیانه و خلیج فارس - مجمع تشخیص مصلحت نظام - ۱۳۸۸
	سؤال تحقیق	رویکردهای سیاسی - امنیتی آمریکا در خاورمیانه چه بوده و چه تأثیری بر امنیت ملی ج.ا.ایران داشته است؟
	فرضیه تحقیق	رویکردهای سیاسی - امنیتی آمریکا مبتنی بر گسترده ساختن دامنه دخالت‌های خود در منطقه و تحقق بخشیدن به طرح خاورمیانه بزرگ است.
	روش تحقیق	توصیفی و موردی - زمینه‌ای
نتیجه	رهبران آمریکا ورود به دوران پس از جنگ سرد در سال ۱۹۹۱ را با حملات گسترده به عراق در چارچوب عملیات آزاد سازی کویت آغاز کردند. این عملیات آن‌گونه که در سال‌های بعد مشخص شد، مقدمه دخالت‌های وسیع‌تر آمریکا در منطقه‌ای بود که مهم‌ترین و سخت‌ترین چالش‌ها را برای موقعیت آمریکا در نظام بین‌المللی ایجاد کرد. جریان بازخیزی اسلامی که با انقلاب اسلامی ایران آغاز شد رشد بیشتری یافت. همچنین تداوم مقاومت در سرزمین‌های اشغالی فلسطین و نهایتاً رشد گرایش‌های افراطی در منطقه خاورمیانه در مقطعی با طرح خاورمیانه بزرگ توسط آمریکا پاسخ گفته شد، اما این طرح نیز تأثیر چندانی بر حل یا کاهش چالش‌های آمریکا در منطقه	

نداشت، به طوری که امروزه آمریکا به رهبری باراک اوباما سیاست‌های جدیدی برای رفع این چالش‌ها اتخاذ کرده است.		
راهبرد مقابله با تهدیدات نرم آمریکا علیه امنیت ملی ج.ا.ایران	عنوان تحقیق	۳
محمد فرهادی، سعید توکلی، رضا کرمی، محمد قربانزاده، علی عبدالله خانی	نویسنده	
دانشگاه عالی دفاع ملی - ۱۳۸۶	ناشر	
راهبرد مقابله با تهدیدات نرم آمریکا علیه امنیت ملی ج.ا.ایران چیست؟	سئوال تحقیق	
۱- تهدیدات نرم آمریکا در حوزه سیاسی بیشترین رابطه را با ایدئولوژی دولت دارد. ۲- تهدیدات نرم آمریکا در حوزه اجتماعی- فرهنگی بیشترین رابطه را با هویت ملی دارد. ۳- تهدیدات نرم آمریکا در حوزه اقتصادی بیشترین رابطه را با الگوهای اقتصادی ملی دارد.	فرضیه تحقیق	
موردی - زمینه‌ای	روش تحقیق	
ترتیب و اولویت راهبردهای تدوین شده در این تحقیق نزد کانون‌های اصلی امنیت ملی کشور، متناسب با معیارهای سنجش- که به دقت بر مبنای کارآمدی و بهره‌وری راهبردها انتخاب شده است- حکایت از میزان اهمیت هر یک از راهبردها در حوزه امنیت ملی ج.ا.ای. در برابر تهدیدات نرم آمریکا دارد.	نتایج	

روش‌شناسی پژوهش

در هر تحقیق، هدف از انتخاب روش تحقیق آن است که مشخص شود چه شیوه و روشی باید اتخاذ شود تا اهداف تحقیق هر چه دقیق‌تر، آسان‌تر و کم هزینه‌تر محقق گردد. این امر بستگی به اهداف و ماهیت موضوع تحقیق و امکانات محقق دارد (سلیمی، ۱۳۷۶: ۲۰). روش تحقیق حاضر مورد کاوی و متکی بر تکنیک‌های تحلیل سناریو است. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه فرماندهان نظامی و کارشناسان عالی صاحب صلاحیت در دستگاه‌های دفاعی- امنیتی و نظامی کشور است. شیوه نمونه‌گیری از قاعده "انتخاب تدریجی" پیروی می‌کند. فرآیند این شیوه نمونه‌گیری ماهیتی تکراری دارد به این صورت که یک نمونه اولیه انتخاب شده و داده‌ها تحلیل می‌گردد و سپس نمونه‌های بیشتری برای پالایش مقوله‌ها و نظریه‌های در حال ظهور دوباره انتخاب می‌شود. این فرایند ادامه یافته تا زمانی که به مرحله اشباع نظری داده‌ها برسد. یعنی در مرحله‌ای که در آن هیچ بینشی و ایده جدیدی از گسترش بیشتر نمونه‌ها حاصل نشود.

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

تحلیل یافته‌های حاصله از سناریو ویزارد

سناریوها می‌توانند اکتشافی^۱ یا هنجاری^۲ باشند. سناریوهای اکتشافی، از روندهای گذشته و حال آغاز شده و به آینده می‌رسد. در سناریوهای هنجاری یا پیش‌نگر^۳، براساس چشم‌اندازهای مختلف، آینده‌های محتمل به تصویر کشیده می‌شود. این آینده‌ها، ممکن است مطلوب یا نامطلوب باشند. سناریوهای اکتشافی براساس چهار فرض ساخته می‌شوند:

آینده، تنها ادامه‌ی رویدادها و حوادث گذشته نیست، بلکه انسان با انتخاب و عمل مناسب می‌تواند آن را شکل دهد. آینده را نمی‌توان پیش‌بینی کرد، اما با کشف و توضیح آینده می‌توان تصمیمات مناسب را در زمان حال گرفت. تنها یک آینده‌ی ممکن وجود ندارد، بلکه عدم قطعیت‌ها سبب ایجاد چندین آینده‌ی ممکن خواهند شد. توسعه‌ی سناریوها مستلزم درک و تحلیل منطقی پارامترها و قضاوت ذهنی افراد است. برای درک بهتر آینده نیازمند روش‌های مختلف خواهد بود (شوارتز، ۱۹۹۶: ۲۳).

تحلیل آثار متقاطع متوازن، روشی برای تحلیل شبکه‌های اثرگذاری است. این روش از بینش کیفی درباره روابط بین عوامل یک شبکه اثرگذاری استفاده می‌کند تا به تصویری سازگار درباره رفتار شبکه دست یابد. تحلیل سناریویی، یکی از کاربردهای معمول (Cross Impact Balance) است. توسعه سناریوها نیز به ارزیابی مسایل دیپلماسی دفاعی نیاز دارد. روش آثار متقاطع متوازن مبتنی بر موارد زیر است:

- (۱) تحلیلی کیفی و میان‌رشته‌ای
- (۲) رویکرد خبرگی برای گردآوری، سازماندهی و داوری درباره سرفصل‌ها
- (۳) الگوریتمی برای ارزیابی اطلاعات گردآوری شده برای تحلیل کیفی.

ساختار پایه تحلیل با کمک نرم‌افزار سناریویوزارد با برداشتن گام‌های زیر شکل می‌گیرد:

تشکیل یک پنل تخصصی که طیف کاملی از دانش لازم برای درک سرفصل‌های مربوط را شامل می‌شود. پنل تخصصی فهرستی از مهم‌ترین عوامل (توصیف کنندگان) سامانه را تهیه کرده و اطلاعات موجود درباره آینده انتظاری آن‌ها را فراهم می‌سازد. پنل تخصصی در یک یا چند کارگاه به بحث درباره وابستگی متقابل بین عوامل توصیفی می‌پردازد. پنل با اتکاء به یک داوری کیفی (مثلاً اثر شدیداً تقویت کننده یا اثر شدیداً تضعیف کننده) درباره آثار متقابل بین عوامل داوری

1. Exploratory

2. Normative

3. Anticipatory

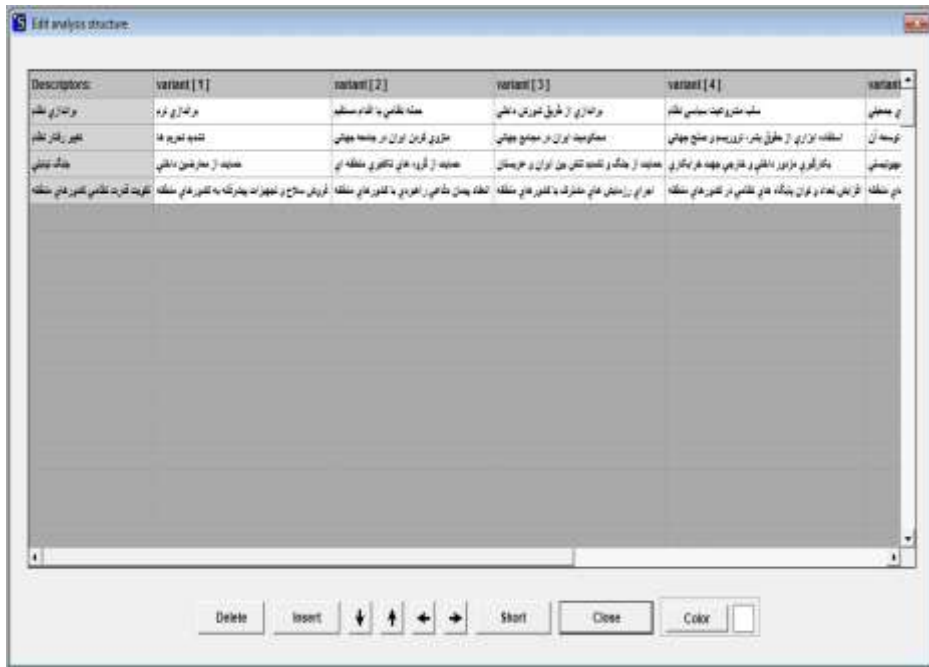
می‌کند. مجموعه کل داوری‌ها یک شبکه اثرگذاری را تشکیل می‌دهد. جهت این گام از نظر خبرگی چهار نفر از خبرگان بهره‌برداری شده است.

پیکربندی سازگاری از شبکه اثرگذاری (سناریوهای سازگار) از طریق الگوریتم CIB محاسبه می‌شود. این پیکربندی‌ها توازن سامانه‌ی آثار شبکه از جمله آثار مستقیم و حالت‌های معقول آتی را منعکس می‌سازند.

پنل تخصصی درباره نتایج ارزیابی بحث کرده و توصیه‌هایی برای تحلیل ارایه می‌دهد. در گام آخر پس از احصاء ۱۹۷ سناریو از نرم‌افزار سناریو ویزارد، سازگاری آن‌ها محاسبه و تعداد ۱۳ سناریو انتخاب گردید. سناریوهای منتخب از طریق اخذ نظر خبرگان و با توجه به پیشران‌های کلیدی پژوهش که از طریق تحلیل ماتریس متقابل به دست آمده بود، تعداد سه سناریو به عنوان نتیجه این مرحله با توجه به نظر خبرگان تعیین و ارائه گردید.

شناسایی مجموعه عوامل (توصیف کنندگان) که از نظر هدف تحلیلی، سامانه را توصیف می‌کنند، نقطه شروع تحلیل CIB است. روابط بین توصیف‌کنندگان در قالب یک شبکه تحلیل می‌شود. می‌توان بخشی از اجزا یا کل اجزای این شبکه را به یکدیگر متصل کرد. ممکن است روابط اثرگذاری به صورت یک طرفه یا دوطرفه باشد. به طوری که هر تغییری در یک حالت در صورت ثبات دیگر شرایط به تغییر حالت دیگر منجر می‌شود. سامانه به مثابه یک کل به پیکربندی گرایش دارد که در آن شبکه آثار به روشی سازگار، متوازن شود. برای ایجاد ماتریس CIB در این پژوهش، ابتدا مهم‌ترین عوامل سامانه (توصیف کنندگان) را به صورت، براندازی نظام، تغییر رفتار نظام، جنگ نیابتی و تقویت قدرت نظامی کشورهای منطقه فهرست گردید.

سپس مجموعه‌ای از مؤلفه‌های کیفی بدیل که حالت‌های ممکن توصیف‌کنندگان را نشان می‌دهند تعریف می‌شود: متغیرهای توصیفی. تعداد این متغیرها بسته به توصیف‌کننده تفاوت خواهد داشت. در این پژوهش حالت‌های زیر در نظر گرفته شده است.

شکل (۱) تعریف مؤلفه‌های کیفی بدیل برای نرم افزار - بخش اول

شکل (۲) تعریف مؤلفه‌های کیفی بدیل برای نرم افزار - بخش دوم

در جدول فوق تعاریف مؤلفه‌ها در نرم‌افزار به صورت زیر مد نظر می‌باشد:

A. براندازی نظام

a1. براندازی نرم

a2. حمله نظامی یا اقدام مستقیم

a3. براندازی از طریق شورش داخلی

a4. سلب مشروعیت سیاسی نظام

a5. تغییر الگوی جمعیتی

a6. ناکارآمدی حکومت

a7. آسیب به عمق راهبردی ج.ا.ایران

B. تغییر رفتار نظام

b1. تشدید تحریم‌ها

b2. منزوی کردن ایران در جامعه جهانی

b3. محکومیت ایران در مجامع جهانی

b4. استفاده ابزاری از حقوق بشر، تروریسم و صلح جهانی

b5. ایجاد مطالبات قومی مذهبی و نهادی و توسعه آن

b6. عملیات محدود نظامی

C. جنگ نیابتی

c1. حمایت از معارضین داخلی

c2. حمایت از گروه‌های تکفیری منطقه‌ای

c3. حمایت از جنگ و تشدید تنش بین ایران و عربستان

c4. به‌کارگیری مزدور داخلی و خارجی جهت خرابکاری

c5. مداخله رژیم صهیونیستی

D. تقویت قدرت نظامی کشورهای منطقه

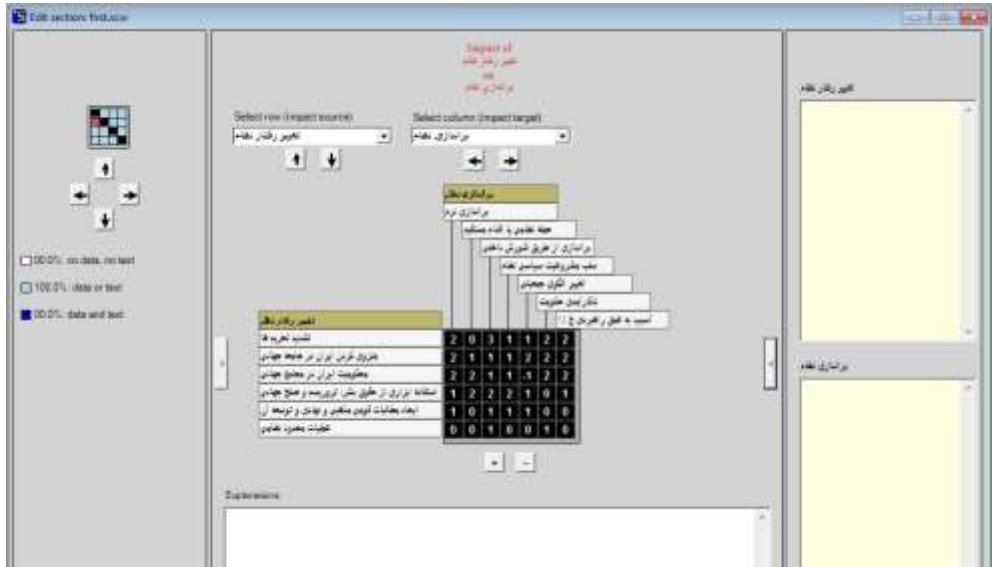
d1. فروش سلاح و تجهیزات پیشرفته به کشورهای منطقه

d2. انعقاد پیمان دفاعی راهبردی با کشورهای منطقه

d3. اجرای رزمایش‌های مرکب با کشورهای منطقه

d4. افزایش تعداد و توان پایگاه‌های نظامی در کشورهای منطقه

d5. گسترش و تقویت حضور اسرائیل در کشورهای منطقه.

شکل (۳) ورود اثرات داده‌ها به نرم افزار

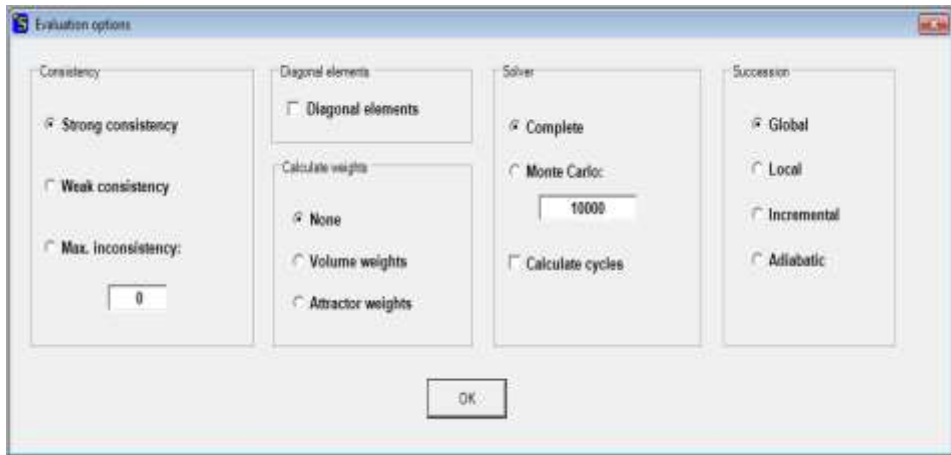
Selection:	x							x								x								x							
	A	A	A	A	A	A	A	B	B	B	B	B	B	B	C	C	C	C	C	C	C	C	D	D	D	D	D	D	D	D	
	a1	a2	a3	a4	a5	a6	a7	b1	b2	b3	b4	b5	b6	c1	c2	c3	c4	c5	c5	c5	c5	d1	d2	d3	d4	d4	d4	d4	d4		
Balance:	4	2	4	0	1	1	5	0	-2	-1	2	3	4	7	7	8	3	2	2	2	2	3	1	3	3	3	6	6	6		
براندازی نظام:																															
براندازی نرم								0	-1	-2	0	1	0	3	3	2	2	1	1	1	1	-1	-1	1	1	1	2	2	2		
حمله نظامی یا اقدام مستقیم								0	2	2	2	2	0	1	1	1	0	1	1	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3		
براندازی از طریق تشویش داخلی								1	2	2	2	3	1	3	2	1	3	0	0	0	0	-1	-2	0	0	0	1	1	1		
سلب مشروعیت سیاسی نظام								3	3	3	3	1	1	2	2	1	2	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	1		
تغییر الگوی جمعیتی								1	1	2	1	2	0	2	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1		
ناگوار آمدن حکومت								3	3	3	3	3	0	3	2	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
آسیب به تصدیق راهبردی ج.ا.ا								3	2	3	2	0	0	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2		
تغییر رفتار نظام:																															
تشدید تحریم‌ها	2	0	3	1	1	2	2							3	2	3	1	1	1	1	1	3	2	2	2	2	3	3	3		
مأزوی کردن ایران در جامعه جهانی	2	1	1	1	2	2	2							2	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2		
محکومیت ایران در مجامع جهانی	2	2	1	1	-1	2	2							2	1	2	1	1	1	1	1	1	2	3	2	2	2	2	2		
استفاده انزالی از حقوق بشر، تروریسم و صلح جهانی	1	2	2	2	1	0	1							3	2	2	1	1	1	1	1	2	3	2	2	2	2	2	2		
ایجاد مطالبات قومی مذهبی و نژادی و توسعه آن	1	0	1	1	1	0	0							3	2	1	2	1	1	1	1	0	-1	-1	-1	-1	1	1	1		
عملیات محدود نظامی	0	0	1	0	0	1	0							2	2	1	0	1	1	1	1	2	3	3	3	3	2	2	2		
جنگ نیابتی:																															
حمایت از معارضین داخلی	1	1	2	0	1	0	0	0	-1	1	2	1	2									1	0	0	0	0	1	1	1		
حمایت از گروه های تکفیری منطقه ای	1	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	2									0	0	1	0	1	1	1	1		
حمایت از جنگ و تشدید تنش بین ایران و عربستان	1	1	0	1	0	0	0	2	2	2	2	1	1									3	3	3	3	3	3	3	3		
بکارگیری مزدور داخلی و خارجی جهت فرابکاری	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1									-1	-1	-1	-1	0	0	0	0		
مداخله رژیم صهیونیستی	1	1	1	1	0	0	1	2	2	1	1	0	0									1	1	1	0	3	3	3	3		

شکل (۴) ماتریس CIB

تقریباً قدرت نظامی کشور های منطقه

تدریس سلاح و تجهیزات ارتش منطقه به کشور های منطقه	1	1	-1	-1	-1	3	0	0	0	0	1	2	1	2	3	0	0
تجدید یگان نظامی راهبردی به کشور های منطقه	-1	1	0	-1	-1	2	0	0	0	0	1	0	0	2	2	0	1
انرژی و موانع های مشترک به کشور های منطقه	1	2	-2	-1	-2	1	0	1	1	0	0	2	-2	0	2	0	0
توانش نظامی و توان بینگانه های نظامی به کشور های منطقه	1	2	0	-1	-3	-2	0	2	0	0	0	3	0	1	2	0	1
گسترش و قدرت حضور ائتلاف به کشور های منطقه	2	3	1	1	2	3	1	1	1	1	1	2	2	2	2	1	2

ادامه شکل (۴) ماتریس CIB

شکل (۵) پنجره Evaluation Options

جدول (۲) رتبه بندی سناریو بر اساس (Global)

Scena rio No. 1	Scena rio No. 2	Scena rio No. 3	Scena rio No. 4	Scena rio No. 5	Scena rio No. 6	Scena rio No. 7	Scena rio No. 8	Scena rio No. 9	Scena rio No. 10	Scena rio No. 11	Scena rio No. 12	Scena rio No. 13
رتبه بندی نظامی: آسیب به عمق راهبردی			رتبه بندی نظامی: حمله نظامی یا اقدام مستقیم			رتبه بندی نظامی: آسیب به عمق راهبردی	رتبه بندی نظامی: حمله نظامی یا اقدام مستقیم	رتبه بندی نظامی: آسیب از طریق شورش	رتبه بندی نظامی: تغییر الگوی جمعیتی	رتبه بندی نظامی: آسیب از طریق شورش	رتبه بندی نظامی: آسیب به عمق راهبردی	رتبه بندی نظامی: حمله نظامی یا اقدام مستقیم
تعمیر رفتار نظامی: تشدید تحریم ها	تعمیر رفتار نظامی: استفاده از انرژی از حقوق بشر، تروریسم و صلح جهانی	تعمیر رفتار نظامی: مزوری کردن ایران در جامعه	تعمیر رفتار نظامی: محکومیت ایران در جامعه	تعمیر رفتار نظامی: مزوری کردن ایران در جامعه جهانی	تعمیر رفتار نظامی: استفاده از انرژی از حقوق بشر، تروریسم و صلح جهانی	تعمیر رفتار نظامی: استفاده از انرژی از حقوق بشر، تروریسم و صلح جهانی	تعمیر رفتار نظامی: ایجاد مطالبات قومی مذهبی و نهادی و توسعه آن	تعمیر رفتار نظامی: عملیات محدود نظامی	تعمیر رفتار نظامی: تشدید تحریم ها	تعمیر رفتار نظامی: تشدید تحریم ها	تعمیر رفتار نظامی: مزوری کردن ایران در جامعه جهانی	

جنگ نیابتی: حمایت از جنگ و تشدید کشمورهای منطقه:	تقویت قدرت نظامی کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه:
جنگ نیابتی: حمایت از گروه‌های کشمورهای منطقه:	تقویت قدرت نظامی کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه:
جنگ نیابتی: حمایت از جنگ و تشدید تنش بین ایران و عربستان	تقویت قدرت نظامی کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه:
جنگ نیابتی: حمایت از معارضین داخلی	تقویت قدرت نظامی کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه:
جنگ نیابتی: حمایت از جنگ و تشدید تنش بین ایران و عربستان	تقویت قدرت نظامی کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه: کشمورهای منطقه:

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با استفاده از روش تحلیل ماتریس متقاطع پیشران‌های کلیدی و پیشران اصلی به شرح زیر انتخاب شدند:

پیشران‌های اصلی:

بر اساس نتایج حاصله از تحلیل ماتریس متقاطع و خروجی‌های نرم‌افزار میک‌مک، پیشران‌های زیر به دلیل برخورداری از بیشترین نمره در جنبه‌های تأثیر مستقیم، وابستگی مستقیم، تأثیر غیرمستقیم و وابستگی غیر مستقیم به‌عنوان پیشران‌های اصلی شناسایی شدند:

- براندازی نظام
- تغییر رفتار نظام
- جنگ نیابتی
- تقویت قدرت نظامی کشورهای منطقه

در این پژوهش متغیرهای براندازی نظام و تغییر رفتار نظام به دلیل عملکرد همزمان به صوت بسیار تأثیرگذار و بسیار تأثیرپذیر و نیز قرار گرفتن در ناحیه قطری شمال غربی نمودار و همچنین برخورداری از بیشترین نمره در جنبه‌های تأثیر مستقیم، وابستگی مستقیم، تأثیر غیرمستقیم و وابستگی غیر مستقیم به‌عنوان پیشران‌های کلیدی تهدیدهای نظامی آمریکا علیه ج.ا.ایران شناسایی شد. یافته‌های حاصله از نرم‌افزار سناریویزارد تعداد ۱۹۷ سناریو را ارائه نمود. از بین این تعداد سناریو، تعداد ۱۰ سناریو پس از محاسبه نرخ ناسازگاری انتخاب گردیدند.

این سناریوها با توجه به پیشران کلیدی و اشتراک نظر خبرگان به سه سناریو تقلیل داده شد. در این مرحله بر اساس نظر خبرگان پژوهش سناریوهای که هم‌پوشانی کم‌تری داشتند و به واقعیت نزدیک‌تر بودند انتخاب گردیدند. پیرواک معتقد است که سناریوها نباید فقط جهت

پیش‌بینی آینده‌های بدیل و متعدد به کار گرفته شوند، بلکه باید باعث تغییر الگو ذهنی و روش درک تصمیم‌سازان گردد (پیرواک، ۱۹۹۶: ۴۳).

بر این اساس تلاش گردید سناریوها و عناصر آن به‌گونه‌ای انتخاب گردند تا هنگام تفکر درباره‌ی آینده، گزینه‌ها و آینده‌های مختلف را در نظر گیرند. علاوه بر آن، حساسیت سازمان‌ها و دستگاه‌های مرتبط با امور نظامی، دفاعی و امنیتی را نسبت به تحولات محیطی در سطح منطقه و عرصه بین‌الملل افزایش داده و آن‌ها را قادر می‌سازد تا قبل از غافل‌گیری، واکنش‌های سنجیده و قابل قبولی برای کاهش خسارت‌های احتمالی تدارک ببینند و برای مواجهه با عدم قطعیت‌ها و موضوعات مبهم آینده، مجهز و آماده شوند.

پس از بررسی گزارش‌های سناریوویزارد، محاسبه سازگاری و ناسازگاری عناصر سناریوها و اطلاعات نهایی پروژه و همچنین بهره‌گیری از نظر خبرگان از بین ۱۳ سناریو ممکن تعداد سه سناریو و عناصر آن‌ها به شرح زیر به‌عنوان سناریوهای مرجح ارائه می‌شود:

۱) سناریو شماره یک: براندازی هوشمند

عناصر این سناریو عبارتند از:

۱- آسیب به عمق راهبردی ج.ا.ایران

۲- تشدید تحریم‌ها

۳- حمایت از جنگ و تنش بین ایران و عربستان

۴- منزوی کردن ایران در جامعه جهانی

۵- حمایت از معارضین داخلی

۶- افزایش تعداد و توان پایگاه‌های نظامی در منطقه

۷- فروش سلاح و تجهیزات پیشرفته به کشورهای منطقه

۸- گسترش و تقویت حضور اسرائیل در کشورهای منطقه

۹- عملیات محدود نظامی

۲) سناریو شماره دو: براندازی نرم

عناصر این سناریو عبارتند از:

۱- براندازی از طریق شورش و نارضایتی داخلی

۲- ایجاد مطالبات قومی، مذهبی و نهادی و توسعه آن

۳- حمایت از معارضین داخلی

۴- محکوم کردن ایران در جامعه جهانی

- ۵- تغییر الگوی جمعیتی در ایران
- ۶- گسترش و تقویت حضور اسرائیل در کشورهای منطقه
- ۳) سناریو شماره سه: اقدام سخت:
عناصر این سناریو عبارتند از:
  - ۱- استفاده ابزاری از تروریسم، حقوق بشر و صلح جهانی
  - ۲- منزوی کردن ایران در جامعه جهانی
  - ۳- محکومیت ایران در جامعه جهانی
  - ۴- انعقاد پیمان دفاعی راهبردی با کشورهای منطقه
  - ۵- اجرای رزمایش‌های مرکب با کشورهای منطقه
  - ۶- افزایش تعداد و توان پایگاه‌های نظامی در کشورهای منطقه
  - ۷- حمایت از جنگ و تشدید تنش بین ایران و عربستان
  - ۸- حمله نظامی یا اقدام مستقیم

پیشنهادها

نتایج تحقیق به شورای عالی امنیت ملی، ستاد کل نیروهای مسلح، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، کمیسیون امنیت ملی مجلس شورای اسلامی و وزارت امور خارجه ارسال گردد. نسبت به تقویت بیشتر قدرت نظامی و بازدارندگی گروه‌ها و کشورهایی که عمق راهبردی ج.ا.ایران محسوب می‌شوند، از طریق سپاه قدس و وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح اقدام گردد. از طریق وزارت امور خارجه به کشورهای منطقه نسبت به عواقب تقویت حضور نظامی آمریکا در منطقه و وقوع درگیری همه‌جانبه بین آمریکا و ایران هشدار شدید داده شود.

به ستاد کل نیروهای مسلح ابلاغ گردد توان دفاعی و بازدارندگی دفاعی کشور را هر چه بیشتر تقویت نماید.

معارضین داخلی هر چه بیشتر کنترل گردند و از طریق سازمان‌های مرتبط تلاش گردد، سطح نارضایتی معارضین داخلی کاهش یابد.

به کلیه دستگاه‌های دولتی و سازمان‌های مرتبط ابلاغ گردد نسبت به نارضایتی عمومی با حساسیت بیشتری برخورد نمایند، که ابزار دست آمریکا و سازمان ملل قرار نگیرند.

مطالبات قومی، مذهبی و نهادی در کشور و به‌ویژه در استان‌های مرزی مورد توجه خاص مسئولین دستگاه‌های اجرایی و قانون‌گذاری قرار گیرد.

برنامه‌ریزی مطلوب در جهت تعیین الگوی مطلوب جمعیتی متناسب با معیارهای نظام ج.ا.ایران از طریق دستگاه‌های ذیربط صورت گیرد.

منابع

- اشمیت، مایکل. (۱۳۸۰). بازشناسی اهداف ملی و راهبرپردازی، ترجمه علیرضا طیب، تهران: فصلنامه راهبرد، شماره ۲۰.
- افتخاری، اصغر. (۱۳۹۰). برآورد تهدید، رویکردی نظام‌واره، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- براتی، مسعود. (۱۳۹۰). دیپلماسی علم فناوری در اندیشه مقام معظم رهبری، به نقل از سایت Khameneie.ir.
- بوزان، باری. (۱۳۷۸). دولت، مردم و هراس، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بوزان، باری. (۱۳۷۹). آشنایی با مکتب کپنهاک در حوزه مطالعات امنیتی، فصلنامه مطالعات راهبردی، ۳ (۳): ۹-۱۶.
- پایا، علی. (۱۳۸۸). معرفت‌شناسی آینده اندیش، تهران: خردنامه همشهری.
- ترابی، قاسم. (۱۳۸۹). نامه دفاع: سیاست هسته‌ای آمریکا و راهبرد شورای همکاری خلیج فارس، تهران: مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی، معاونت پژوهش.
- تریف، تری. و دیگران. (۱۳۸۳). مطالعات امنیتی نوین، مترجمان علی رضا طیب و وحید بزرگی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- حاجیانی، ابراهیم. (۱۳۹۰). مبانی، اصول و روش‌های آینده‌پژوهی، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- ساعد، نادر. (۱۳۸۸). تحلیل اجمالی گزارش دفاع ۲۰۱۰ آمریکا و پیامدهای آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران، تهران: دفتر مطالعات دفاعی.
- عباسی، محمد. (۱۳۹۱). ارزیابی روند ادراک تهدید ایالات متحده آمریکا علیه ج.ا.ایران، فصلنامه امنیت پژوهی، ۱۱ (۳۷): ۱۱۷-۱۳۴.
- عباسی، محمد. و بابایی، حسین. (۱۳۹۴). ارزیابی مدیریت اطلاعات ملی از تهدیدات سالانه دولت آمریکا (۲۰۱۴-۲۰۱۰)، تهران: مرکز شهید صیاد شیرازی.
- کالینز، جان ام. (۱۳۷۳). استراتژی بزرگ (اصول و رویه‌ها)، ترجمه کورش بایندر، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
- کلانتری، فتح‌ا... (۱۳۹۵). مشخصات جنگ‌های احتمالی آینده علیه ج.ا.ایران و راهبردهای مقابله با آن، فصلنامه راهبرد دفاعی، ۱۴ (۴): ۱۳۱-۱۰۳.
- کوچکی، سجاد. (۱۳۹۰). تدوین راهبردهای دفاع همه‌جانبه برای مقابله با تهدیدات ناهم‌تراز در یک نبرد دریایا، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.

- کوردزمن، آنتونی. (۱۳۸۵). موازنه نظامی درخلیج فارس و خاورمیانه، ترجمه مرکز مطالعات و تحقیقات نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران، تهران: سایه روشن.
- مینایی، حسین. و ولی‌وند زمانی، حسین. (۱۳۹۶). شناسایی فناوری رزم زمینی در نبرد آینده، فصلنامه آینده‌پژوهی دفاعی، ۲ (۴): ۳۳-۷.
- ویور، الی. (۱۳۸۰). امنیتی کردن و غیر امنیتی کردن، ترجمه مرادعلی صدوقی، فصلنامه فرهنگ و اندیشه، ۱ (۳ و ۴): ۱۹۳-۱۶۷.
- Adler, E. (1997). Imagined (security) communities: cognitive regions in international relations. *Millennium*, 26(2), 249-277.
- Adler, E. (1998). A Framework for the Study of Security Communities. In *Security Communities*, edited by Emanuel Adler and Michael Barnett, 29-65.
- Baran, Z. (2003). *Why the U.S. needs to pay Attention to the South Caucasus*, The National Interest, 24 September 2003.
- Caraley, D. (Ed.). (2004). *American Hegemony: Preventive War, Iraq, and Imposing Democracy*. Academy of Political Science.
- Coates, J. F. (1985). Foresight in federal government policy making. *Futures Research Quarterly*, 1(2), 29-53.
- Dessler, D. (1989). What's at stake in the agent-structure debate?. *International organization*, 43(3), 441-473.
- Gordon, T. J. (1994). Trend impact analysis, Futures Research Methodology. *AC/UNU Millennium Project*.
- Gromadzki, G., Sushko, O., Vahl, M., Wolczuk, K., & Wolczuk, R. (2004). Ukraine and the EU after the Orange Revolution. *CEPS Policy Brief*, 60.
- Hart, G. (2004). *The Fourth Power: A Grand Strategy for the United States in the Twenty-First Century*. Oxford University Press.
- International Crisis Group (ICG). (2003). Georgia: What Now?, *Brussels, Europe Report*, 151 (3).
- International Crisis Group. (2004). Georgia: Avoiding war south Ossetia, *Tbilisi/Brussels (ICG)*, 26.
- Kagan, R. (2006). *It's the Regime, Stupid*, Washington Post, 29 Jan 2006.
- Martin, B. R. (1995). Foresight in science and technology. *Technology analysis & strategic management*, 7(2), 139-168.
- McCormick, G. H., & Fritz, L. (2009). The logic of warlord politics. *Third World Quarterly*, 30(1), 81-112.
- Popper, R., & Miles, I. (2005). The FISTERA Delphi Future Challenges. *Applications and Priorities for Socially Beneficial Information Society Technologies, Fistera report prepared by Prest, Manchester, UK*.
- Popper, R., & Miles, I. (2010). IST and Europe's Objectives—a Survey of Expert Opinion. *Visions of the Future for IST, Challenges and bottlenecks Towards Lisbon*, 87-101.

-
- Popper, R., Keenan, M. & Butter, M. (2005). *Mapping Foresight in Europe and other Regions of the World: The EFMN Annual Mapping Report 2005*, Report prepared by PREST-”NO to the European Commissions’ DG Research, Manchester, UK: The University of Manchester.
  - Reger, G. (2001). Technology foresight in companies: from an indicator to a network and process perspective. *Technology Analysis & Strategic Management*, 13(4), 533-553.
  - Schutt, R. (2006). Effective Nonviolent Action, *Vernal Education Project*, Papers, 2006.
  - U.S. Department of Defence. (2002). Georgia Train and Equip Program Begins, Press release, 29 April 2002.
  - Walt, S. M. (1985). Alliance formation and the balance of world power. *International security*, 9(4), 3-43.
  - Waver, O. (1995). *Securitization and Desecuritization*, In Ronnie.n Lipschutz, (ed.), on Security, New York, Columbia University Press.
  - Zagare, F. C. & Marc Kilgour, D. (2000). *Perfect Deterrence*, Cambridge University Press.